

Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Uluslararası Bakalorya Okullarında Değerler Eğitimi Açısından Okul Ortamı

Mehmet Şanver*

Öz

Uluslararası Bakalorya (UB) programı önce farklı ülkelere taşınmak durumunda kalan kişilerin çocukları için tasarlanmıştır. Daha sonra yerel müfredatı UB sistemiyle işleyen okullar da açılmaya başlanmıştır. UB okullarında dersler sorgulanarak işlenir, öğrencinin belli tutum ve davranışları kazanması arzu edilir. Bu çalışmanın temel amacı, Uluslararası Bakalorya modelinin uygulandığı okullardaki değerler, ahlâk ve din eğitimi konularında resmi ve örtük program uygulamalarını, ortamsal özellikleri ve şartları inceleyip tartışmaktır. Çalışmanın içeriği, Uluslararası Bakalorya Okullarının özellikleri, söz konusu okullardaki değerler, ahlak ve din eğitimi, okul ortamı vb. konularla sınırlıdır. Okullarda resmi program kadar örtük programa da önem verildiği, okul içi ve dışı etkinliklerle değerlerin desteklendiği, öğretmenlerin rol model olduğu, eğitimin hayatın içerisinde ve somutlaştırarak verildiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Bakalorya, Değerler Eğitimi, Ahlâk Eğitimi, Din Eğitimi, Temel Eğitim.

School Environment with regard to Values Education in International Baccalaureate Schools pursuant to views of Teachers and School Principals Abstract

International Baccalaureate (IB) programme was initially designed for children whose parents have to live in a different country than their homeland. In the course of time, schools that treat local curriculum pursuant to IB system were also established. In IB schools, students are allowed to question during classes, so that they gain certain attitudes and behaviours. The essential objective of hereby study is analysis and discussion on values at schools where International Baccalaureate model is applied, official and implicit programme applications with regard to education of morals and religion, as well as environmental features and conditions. Content of study is restricted with features of International Baccalaureate Schools, values in mentioned schools, education of morals and religion and school environment. The consequences of the study reveal implicit programmes are applied as well as official ones at schools, the values are supported by in and out-of-school activities, teachers are role models, and the education is provided within daily life through concretisation.

Keywords: International Baccalaureate, values education, moral education, religious education, basic education.

* Yrd. Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
(mehmetsanver@hotmail.com)

Giriş

Uluslararası Bakalorya Organizasyonu (UBO), kültürlerarası anlayış ve saygı yoluyla daha iyi, daha barışçıl bir dünya oluşturulmasına yardımcı olan, sorgulayan, bilgili ve duyarlı genç insanların gelişimini hedefler. Bunu gerçekleştirmek için UBO, okullarla, hükümetlerle ve uluslararası kuruluşlarla çalışarak, uluslararası eğitimi esas alarak, öğrencinin gelişimini çok yönlü değerlendiren ve potansiyelini en iyi şekilde kullanmasına fırsat veren programlar geliştirir. Bu programlar, dünyanın her yerinde öğrencileri diğer insanların farklılıklarına rağmen haklı olabileceklerini anlayan aktif, sevgi dolu ve yaşam boyu öğrenen bireyler olmaya teşvik eder.¹

UBO programları şunlardır:

- İlk Yıllar Programı (Primary Years Programme: PYP): 3-12 yaş grubundaki çocukların sınıf içi ve sınıf dışındaki tüm gelişimine odaklanan bir programdır. Anasınıfları ile 1, 2, 3, 4, 5 ve 6. sınıfları kapsar.
- Orta Yıllar Programı (Middle Years Programme: MYP): 11-16 yaş grubundaki öğrencilere geleneksel okul derslerini kapsayan ve aşan bir akademik yapı sunar ve temel becerileri kazandırmayı hedefler. 5, 6, 7, 8, 9 ve 10. sınıfları kapsar.
- Diploma Programı (Diploma Programme: DP): 16-19 yaş grubundaki öğrencilere orta öğretimin son iki yılında uygulanır. "UBO Diploması" bazı üniversiteler tarafından tanınır ve kabul görür. 11. ve 12. sınıfları kapsar.²
- UBO Mesleki Gelişimle İlgili Sertifika Programı (The UBO Career-related Certificate: IBCC): 16-19 yaş grubundaki mesleki eğitime ilgi duyan öğrencilere yönelik bir programdır.³

UBO İlk Yıllar Programı (PYP), 3-12 yaş grubundaki öğrencilerin akademik, sosyal, fiziksel, duygusal ve kültürel açılardan gelişmesini amaçlamaktadır. UBO İlk Yıllar Programı (PYP), öğrencilerin neler öğrenmesi gerektiği, eğitim yöntemleri ve değerlendirme stratejileri

¹ İstek Semiha Şakir Barış Anaokulu ve Barış İlkokulu İlk Yıllar Programı (PYP) Veli Bilgilendirme Kitapçığı, 2013-2014, s. 2., Uluslararası Bakalorya Programı ve Okulları konusunda geniş bilgi için bk. Özgür Erakkuş, *Alternatif Okul Yaklaşımlarında Din ve Değerler Eğitimi*, (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bursa 2015, s. 36 vd.

² Özel İstanbul Coşkun Orta Yıllar Programı Aday Okulu Veli El Kitapçığı, 2012, s. 4.

³ <https://www.ibo.org/ibcc/> (03.01.2013)

hakkında yol gösteren uluslararası bir müfredat modelini temel alan bir eğitim ve öğretim yaklaşımıdır.⁴

İlk Yıllar Programı (PYP), bilginin tek başına yeterli olmadığını, bununla birlikte uygun kavramların, becerilerin ve tutumların da geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Sınıfta yalnızca öğretmenin söz sahibi olduğu, ezberci ve geleneksel eğitimden farklıdır. Öğrenci, öğrenme sürecine aktif bir şekilde katılır. Hedef, öğrencilere bilgi yüklemek değil, onların kişisel gelişimine katkıda bulunmaktır. UBO İlk Yıllar programında sorgulamaya dayalı öğrenme ortamı vardır. Sorgulama ile öğrencinin yeni şeyleri derinliğine öğrenmesi sağlanır.

UBO öğrencileri şu özelliklere sahip olmak için çalışırlar: Bu özelliklere öğrenen profili adı verilir.

- Araştıran - sorgulayan: Doğal meraklarını geliştirirler. Sorgulama, araştırma ve yürütme için gerekli becerileri kazanırlar ve öğrenmede bağımsızdırlar. Etkin olarak öğrenmekten zevk alırlar ve bu öğrenme merakı ömür boyu sürer.

- Bilgili: Yerel ve küresel önemi olan kavramları, fikirleri ve sorunları araştırırlar. Böylelikle, kapsamlı ve dengeli dağılmış disiplinler hakkında derin bir bilgi birikimine ve anlayışa sahip olurlar.

- Düşünen: Karmaşık sorunları fark etmek ve sorunları çözmek amacıyla eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanmada inisiyatif sahibidirler. Mantığa ve ahlâka uygun kararlar verirler.

- İletişim kuran: Bilgileri, düşünceleri birden fazla dilde yaratıcı biçimde, kendine güvenerek ve çeşitli iletişim yollarıyla algılar, ifade ederler. Başkalarıyla etkin ve istekli biçimde çalışırlar.

- İnkeli: Doğruluk, dürüstlük, hakkaniyet, adalet duyguları ile hareket ederler. Bireylerin, toplulukların ve toplumların onuruna saygılıdırlar. Kendi davranışlarının ve bunların sonuçlarının sorumluluğunu üstlenirler.

- Açık görüşlü: Kendi kültürlerini ve kişisel tarihlerini bilir ve takdir ederler. Diğer bireylerin ve toplumların bakış açılarına, değerlerine ve geleneklerine açıktırlar. Farklı bakış açılarını bulmaya ve değerlendirmeye alışıktırlar ve bu konudaki tecrübelerini geliştirmeye isteklidirler.

⁴ Özel Beykoz Doğa İlkokulu 2013-2014 Eğitim-Öğretim Yılı İlk Yıllar Programı (PYP) Kılavuzu, 2013, s. 2

- Duyarlı: İnsanların gereksinimleri, duyguları konusunda hassastırlar ve saygılıdırlar. Kendilerini başkalarının yerine koyabilirler. Hizmete yönelik kişisel bağlılık duygusu taşırlar, başkalarının yaşamları ve çevre üzerinde olumlu bir etki oluşturmaya çalışırlar.

- Riski göze alan: Alışılmadık durumlara ve belirsizliklere cesaretle ve düşünerek yaklaşırlar. Yeni görevleri, fikirleri ve stratejileri keşfetmek için gerekli bağımsız ruha sahiptirler. İnadıklarını savunurken cesur ve anlaşılır olmaya özen gösterirler.

- Dengeli: Kendilerinin ve başkalarının sağlığı açısından zihinsel, bedensel ve duygusal dengeyi önemini bilirler.

- Dönüşümlü-düşünen: Kendi öğrenme süreçlerini, deneyimlerini dikkatle ele alırlar. Öğrenimlerini, kişisel gelişimlerini desteklemek için güçlü yönlerini ve sınırlılıklarını değerlendirebilirler.⁵

Çocuk, ilk sosyal deneyimlerini ailede yaşamakta ve kazanmaktadır. Çevresindeki insanlara karşı nasıl davranması gerektiğini, karşılaşılabileceği sorunlarla nasıl başa çıkabileceğini aile içindeki etkileşim sürecinde öğrenir. Toplumsallaşmanın en yoğun yaşandığı aile içi etkileşim sürecinden sonra, çocuk için toplumsallaşma süreci okul ve arkadaş grubunda devam etmektedir. Okul, çocukların ve gençlerin belli bir süre ve belli amaçlar doğrultusunda içinde yaşayıp etkinliklere katıldığı toplumsal bir kurumdur.⁶ Eğitimde birey, çevresiyle ve diğer bireylerle sürekli etkileşim içindedir. Öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci arasındaki çift yönlü etkileşimler öğretme-öğrenme sürecinde çok önemlidir.⁷ Kişiliği şekillendiren, olumlu ya da olumsuz özellikler kazanılmasını sağlayan, kişiliğin çevre ile etkileşimidir. Kişiler, çevreye iletişime ve etkileşime geçtikçe sosyalleşirler.⁸

Çocukların her açıdan iyi davranışlara sahip olmaları, hem eğitimcilerin, hem de anne-babaların en büyük arzudur. Bu arzunun gerçekleşmesi ise, çok derin ve köklü biyolojik, psikolojik ve sosyolojik etkenlere

⁵ <http://www.ibo.org/myib/digitaltoolkit/files/pdfs/learner-profile-en.pdf> (03.01.2013).

⁶ Neşe Aslan & Belgin Arslan Cansever, "Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılımda Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi (Kültürlerarası Bir Karşılaştırma)", *Ege Eğitim Dergisi*, 1 (2007/8), s. 113-130.

⁷ Özcan Demirel, *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2012, s. 199.

⁸ Melike Çağatay, *Öğretmen Görüşlerine Göre Karakter Eğitiminde ve Karakter Gelişiminde Okulun Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Çanakkale 2009, s. 3.

dayanmaktadır. Bu etkenler, doğuştan mevcut potansiyel donanımla beraber, insanı çepeçevre kuşatan sosyal kurumlar vasıtasıyla, çocuk üzerinde etkili olmaktadır.⁹ Eğitimin amacı, öğrencilerin, sadece ders kazanımlarıyla entelektüel yeterliliğini değil, duyuşsal kazanımlarla karakter gelişimini ve ahlâki yeterliliğini de besleyebilmek, bilgiyi yüksek kimlik ve kişilik gelişiminin gerektirdiği düşünce süzgeçlerinden de geçirerek, doğru ve yerinde kullanabilen bir profilin yetişmesine rehber olmaktır. Çünkü eğitilmiş insan, sadece zihinsel performansı ve kapasitesiyle değil, yansıttığı değer yargılarıyla da yaşadığı toplumun aynası durumundadır. Bu da, eğitimin rotasını belirleyen program geliştirme faaliyetlerinin, öğrenenin sadece entelektüel bir değer değil, sosyal bir değer, bir insan olma mantığının üzerinde temellenmesiyle mümkün olabilir.¹⁰ Okullarda resmi anlamda uygulanan “Yazılı Program” ya da “Formal Program” adı verilen eğitim programlarının dışında kalan, ancak yine de öğrencileri etkileyen değişik birçok unsur bulunmaktadır. Okulun fiziksel şartları, psikolojik ortamı, genel atmosferi, yöneticilerin ve öğretmenlerin tutum ve davranışları, arkadaş ilişkileri, okuldaki uygulamalar öğrencilerce algılanmaktadır.¹¹ Eğitimin sadece sınıfta ders saatleriyle sınırlandırılmış zaman dilimi içinde gerçekleşen bir faaliyet olduğunu düşünmek yanlıştır. İnsan yaşadığı sürece ve yaşadığı her yerde eğitimin öznesi olabilir. Bu eğitim faaliyetlerinin birçoğu örtük olarak cereyan eder. Çoğu zaman bu yolla öğrenme daha kolay gerçekleşebilir ve kalıcı izler bırakabilir.¹² Uluslararası Bakalorya programı, okul sürecinde öğrencinin mutlu olmasına, kendine ve çevresine faydalı birey olmasına odaklanmaktadır. Okullarda öğretilen bilgiler araçtır. Günümüzde artan imkânlar sayesinde bilgiye ulaşma imkânları artmıştır. Bu sebeple okulun işlevleri yeniden ele alınmak durumundadır. Okullar, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunmak durumundadır. Bunun gerçekleşmesi için uygun okul ortamı oluşmalıdır.

⁹ İsmail Sağlam, “Çocuklarda Davranışların Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2001/10), s. 209-223.

¹⁰ Derya Kuş, *İlköğretim Programlarının, Örtük Programın ve Okul Dışı Etmenlerin Değerleri Kazandırma Etkililiğinin 8. Sınıf İlköğretim Öğrencilerinin Ve Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2009, s. 1.

¹¹ Mustafa Cemiloğlu, “Eğitim Bilimi Açısından Örtük Program ve Halk Anlatılarının Örtük Program Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (2006/19), s. 257-269.

¹² Kuş, *İlköğretim Programlarının, Örtük Programın ve Okul Dışı Etmenlerin Değerleri Kazandırma Etkililiği*, s. 3.

Yöntem

Bu çalışma kapsamında, Uluslararası Bakalorya Programını uygulayan okullara 2013-2014 eğitim-öğretim döneminde okulların resmi program dışındaki ortamsal şartlarını ve eğitsel özelliklerini öğrenebilmek amacıyla, e-posta yoluyla “Değerler eğitimi açısından okulunuzun ortamını açıklar mısınız?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya aşağıdaki okullarda eğitimci-yönetici olan kişilerden yine e-posta yoluyla yazılı cevaplar alınmıştır.

Tablo-1: Uluslararası Bakalorya Programını uygulayan ve çalışmamız kapsamında yer alan okullar

Okulun Adı	Ülke
Canadian International School	Japonya
Presbyterian Ladies College	Avustralya
Geelong Grammar School	Avustralya
Stockholm International School	İsveç
Norwood Morialta Highschool	Avustralya
Jozeph C. Wilson Magnet Highschool	ABD
St. Paul’s Grammar School	Avustralya
St. Peters Lutheran College	Avustralya
Scotch College	Avustralya
Hilversum School	Hollanda
International School of Bergen	Norveç
Arel Okulları	Türkiye
İstanbul Özel Taş İlk ve Ortaokulu	Türkiye

Yazışma, yazılı iletim (karşılıklı yazı yazma) yoluyla veri toplama (soruşturma) tekniğidir. Araştırmacı ile kaynak kişiler arasındaki iletişimin, yalnızca yazışma ile yapılması, bu tekniğin en belirleyici özelliğidir.

Görüşme sorularında aranan genel nitelikler yazışma soruları için de geçerlidir.¹³

Bu çalışmada yazışmalar sonucu elde edilen veriler, betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebilir ya da gözlem ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak sunulabilir. Betimsel analiz yapılırken, görüşülen ya da gözlemlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış şekilde okuyucuya sunmaktır.¹⁴

Bulgular

Uluslararası Bakalorya okullarında öğrencinin eğitim aldığı ortamın düzenlenmesi ve verilen eğitime uygun hale getirilmesi çok önemli bir husustur. Bu konuda okul yetkilileri ile yapılan mülakatların verileri ve bulguları aşağıda verilmiştir.

Canadian International School Yöneticisi Robertson, eğitim ortamı için şunları söylemiştir: *“Okul ortamında öğrenciler birbirlerini önemser ve destek olurlar. Gerek derslerle, gerekse sosyal ve kişisel sorunlarında birbirlerine yardımcı olurlar. Değerleri sosyal hayata katılarak toplum içinde öğrenirler.”* (Canadian International School, 3-8 yaş, Yönetici Robertson. Japonya, UBO Özel Okul)

Presbyterian Ladies College yetkilisi okul ortamını şu şekilde özetlemiştir: *“Öğrencilerimizin Uluslararası Bakaloryanın hedeflediği risk alan, ilkel, bilgili, düşüncü, iletişim kuran, açık fikirli, sevecen ve dengeli öğrenciler olması için onları cesaretlendiriyor ve teşvik ediyoruz. Bu ilkeleri hem eğitim-öğretim ortamlarında, hem de kişilerarası ilişkilerinde hayata geçirmeleri için gayret ediyoruz. Çeşitli yurtiçi, yurtdışı geziler düzenliyoruz. Gezilerin değerler eğitimi açısından katkısı oluyor. Okulumuz pozitif psikoloji modelini takip ediyor. Bu model, öğrencilerimizin olumlu davranışlar kazanmasını ve düşünme becerileri kazanmasını destekliyor. Bu çalışmalar da ‘pastoral care’ programımıza katkı sağlıyor”.* (Presbyterian Ladies College, 6-18 yaş, UB, Australya)

¹³ Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2009, s. 175-176.

¹⁴ Ali Yıldırım & Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınevi, Ankara 2011, s. 77.

Geelong Grammar School'dan Zinn: *"Değerler ve tutumlar yaptığımız için önemli bir parçasıdır. Değerler, müfredata ve okulda gerçekleşen günlük etkileşime dâhil edilmiştir"* demiştir. (Geelong Grammar School, 3-18 yaş, UBO, PYP Koordinatörü Fiona Zinn, Australya, Özel Okul.)

Stockholm International School öğretmeni Umerkajeff, okulun yapısı ve değerlerle ilgili tutumu için: *"Okulumuzda 50'nin üzerinde farklı milletten öğrenci bulunmaktadır. İsveç resmi öğretim programı ve UBO ilkeleri ortak değerlere vurgu yapmaktadır"* demiştir. (Stockholm International School Öğretmeni Marie Umerkajeff, İsveç, 12-17 yaş, UBO, Özel Okul.)

Norwood Morialta Highschool yetkilisi Gillies, değerler eğitimi için: *"Değerler gerçekten bizim için önemlidir. Okulumuzun misyon ve vizyon ifadelerinde uluslararası öğrenen profilinde değerlerin yer alması bunun kanıtıdır"* ifadesini kullanmıştır. (Norwood Morialta Highschool, UBO, MYP Koordinatörü, Nick Gillies. Australya, UBO, 13-18 yaş, Devlet Okulu).

Jozeph C. Wilson Magnet Highschool yetkilisi Park, örtük öğrenme yoluyla değerlerin kazanılmasını teşvik ettiklerini belirtmiştir. (Jozeph C. Wilson Magnet Highschool UBO, MYP Koordinatörü, Gloribel Arvelo-Park. ABD, 14-20 yaş, UBO, Devlet Finanseli Okul.)

ST Paul's Grammer School yetkilisi Mayrhofer ise, değerler eğitimi için etkinliklere değinerek: *"Okulumuzdaki değerler, kişinin yaratıcılığı ve diğerleriyle olan ilişkileri açısından geliştirilmiştir. Sabah duası, din dersleri, mabed hizmetleri, müfredatta yer alan konular, sınıf içi tartışmalar ve etkinlikler yoluyla din ve değerler eğitimi yapılmaktadır. Öğrencilerimizin kendi inanç yol haritalarını oluşturmaları cesaretlendirilir"* sözleriyle dini ortamın ve buna bağlı dini pratiklerin değer kazanımındaki yerini vurgulamıştır. (St. Paul's Grammar School Dış İlişkiler Sorumlusu Antony Mayrhofer. Australya, 4-18 yaş arası, UBO, Özel Okul)

St. Peters Lutheran College yetkilisi Harwey, değerler eğitimi sırasında ekip çalışmasının önemine değinerek şunları söylemiştir: *"Değerler eğitimi bir ekip çalışmasıdır. Öğrencilerin gelecekte sağlıklı değerler gelişimi için aileler ve tüm toplum sorumludur. Değerler eğitimi, okul içi ve okul dışı kişiler arası etkileşimi de kapsar. Geniş, seçimlik ders ve etkinliklerimiz sayesinde farklı kişilerle karşılaşarak onların da davranışlarını gözlemleme fırsatları bulmaktadırlar."* (St. Peters Lutheran College İdari Birim Görevlisi Marlene Harwey. Australya, UBO, 5-18 yaş, Özel Okul)

Scotch Collage yetkilisi Casey de etkinliklere dikkat çekmiş ve şunları söylemiştir: *"Okulumuzda dil A, dil B, sosyal bilgiler ve sanat dersleri müfredatlarında değerlere doğrudan vurgu vardır. Okul toplantılarımız ve mabed*

etkinliklerimiz vardır. Hıristiyanlık değerleri, bütün inanç sistemlerinde yer alan iyi bir vatandaş olma, insani değerler çağa uygun bir anlayışla verilir.” (Scotch College UBO, MYP Koordinatörü, Charlotte Casey Australya, 6-18 yaş, UBO, Özel Okul)

Hilversum School yöneticisi Jones, ortamın samimiyetine vurgu yapmış ve şöyle demiştir: “Okulumuzda kucaklayıcı ve samimi bir ortam vardır. Hemen hemen hiçbir şiddet olayı görülmez. Ders öğretmenlerimiz değerler eğitiminde aktif rol alırlar. Bu görevi sadece rehber, danışman ve öğretmen yardımcılardan oluşan dini veya manevi danışman ekibine bırakmazlar.” (Hilversum School, 4-19 yaş, Müdür Yardımcısı Glyn Jones. Hollanda, UBO, Devlet Destekli Okul)

International School of Bergen yöneticisi Austgulen, eğitim ortamı için şunları söylemiştir: “Kişisel, sosyal ve fiziksel eğitim, International School of Bergen’in UBO programında bireyin sağlıklı gelişmesine, uygun kavramlar, tutumlar, bilgi ve beceriler edinmesine katkı sağlar. Öğrencinin sağlıklı gelişimi okulda ve okul dışında edindiği tecrübelerle bağlantılıdır. Bu deneyimler sonucu öğrenci, fiziksel, duygusal, bilişsel, manevi ve sosyal gelişimin yanı sıra kendini tanıma, diğer insanlarla ilişkiler geliştirme ve aktif katılım yoluyla sağlıklı bir yaşam tarzı edinir. UBO’da beden eğitimi, sadece oyun ve spor değildir. Beden eğitimi dersindeki etkinlikler, değerler öğretimine katkı sağlamaktadır. Ana sınıfında öğretim yılı boyunca empati kurarak tepki kontrolü, öfke yönetimi ile çatışmaları nasıl çözebilecekleri gibi pek çok sosyal becerilerle ilgili konular üzerinde durulur. Okul ve aile içinde yaparak ve yaşayarak öğrenmenin yanı sıra sorgulama ünitelerinde inançla ilgili konular da yer alır.” (International School of Bergen, Yöneticisi Anne Helen Austgulen, 3-6 yaş, Norveç, UBO, Özel Anaokulu).

Arel Okulları Koordinatörü Ergin ise şöyle demiştir: “Eğitsel kol ve kulüplerimiz, öğrencilerin sosyal gelişimlerine katkıda bulunurken farklı alanlarda kendilerini geliştirmelerine olanak sağlar. Öğrenciler, sosyal toplum bilincini kazanacakları etkinliklere yönlendirilir ve desteklenir. Özellikle ana sınıflarımız ve ilköğretim okulumuzun ilk kademesindeki öğrencilerimizde olumlu davranışlar geliştirmek, istenmeyen davranışları ortadan kaldırmak, öğrencimizin kendi davranışları üzerinde kontrol oluşturmasını sağlamak amacıyla ailelerle ortak çalışmalar yapılır. Uluslararası Bakalorya Programı kapsamında bütün UBO okullarında geliştirilen ve uygulanan farklı ihtiyaçları olan öğrencilerin eğitimi konusunda çalışmalar yürütülür. Hizmet içi eğitim çalışmaları yapılır. Gelişimsel rehberlik yaklaşımı, etkili sınıf yönetimi vb. gerekli görülen konularda seminer ve toplantılar düzenlenir.” (Arel Okulları, 3-18 yaş, UBO Koordinatörü Aylin Ergin. Türkiye, UBO, Özel Okul).

İstanbul Özel Taş İlk ve Ortaokulu yöneticisi, değerler eğitiminin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini vurgulamış ve şunları söylemiştir: *“Bilginin tek başına yeterli olmadığını bilmek, bunun yanında uygun kavramların, becerilerin ve tutumların da geliştirilmesi gerekmektedir. Program, öğrenilmesi gereken bilgileri sıralamak yerine, hem öğrencilerin, hem de öğretmenin etkin bir şekilde sorgulama yaptıkları bir sınıf iklimi yaratmayı amaçlamakta ve hedeflenen öğrenme sonuçlarına ulaşan uluslararası bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir.*

...PYP’de okulun öğretim programı, okulun sorumluluğunu üstlendiği tüm akademik ve akademik olmayan öğrenci etkinliklerini kapsamaktadır. Çünkü bu çalışmaların tümü öğrencinin öğrenimini etkilemektedir. PYP, anlamak için araştırmak, gerekli bilgi ve becerileri elde etmek ve olumlu davranışlar edinmek arasında denge sağlamayı hedefler. Sosyal kulüp çalışmalarımız öğrencilerimizin yeteneklerini ve yaratıcılıklarını geliştirerek estetik duygularını, becerilerini kullanarak sorgulayan, düşünen ve kendine güvenen bireyler olmalarını sağlayacak şekilde planlanmıştır. Kulüp çalışmalarımızda öğrencilerimiz bireysel veya grup içinde çevresindeki toplumsal sorunlarla ilgilenebilir ve bunların çözümüne katkı sağlayacak projeler üretip uygularlar. Grup çalışmalarında istekli olma, sorumluluk duyabilme, aldığı görevi yerine getirebilme, toplum hizmeti çalışmalarında aktif görev alarak çevresine karşı duyarlı bireyler olarak yetişmeleri vb. tutum davranış ve becerilerinin kazandırılmasına çalışılır.” (İstanbul Özel Taş İlk ve Ortaokulu, 5-12 yaş, UBO, Türkiye, Özel Okul).

İsimsiz bir okul,¹⁵ UB program koordinatörü okul ortamı ile ilgili şunları ifade etmiştir.

“Değerler eğitiminin yukarıda belirttiğim gibi (IB Learner profile) UB öğrenen profili ile uyumlu olduğunu düşünüyorum. Biz, 4 yaşındaki öğrencilerimizden 12. sınıfın sonuna kadar tüm öğrencilerimizin bu profilde belirtilen özellikte insanlar olmalarına yardımcı olmaya çalışıyoruz. Öğrencilerimizi hiçbir şekilde zorlamayarak bu profilde insanlar olmanın gerekliliklerini tartışıyoruz. Onlarla yaptıkları hoşgörülü davranışları incelerken, ilkel olmanın kazandırdıklarını konuşuyoruz. Sık sık örnek olaylar kullanırken, öğrencilerimizin günlük hayatında yaptığı bu yöndeki davranışı takdir ediyoruz. Örneğin okuldaki diğer çalışanlara nasıl davranmaları gerektiğini konuşuyoruz. Özel günlerde bu çalışanlara şükranlarını bildiren kartlar hazırlatıyoruz. Bilgili olmak için nelerin gerektiğini tartışıp dünyanın her yerinden bilim insanlarını inceliyoruz. Hiçbir zaman sadece sunum yolunun kullanıldığı ve öğretmenin sadece sınıfın mutlak hâkimi olduğu bir yapıda derslerimizi işlemiyoruz.

¹⁵ Anketimize katılarak bilgi veren, ancak isminin yer almasını istemeyen bir okul.

Öğrencilerimizin araştıran-sorgulayan bireyler olmalarına yardımcı olmaya çalışıyoruz. Onlar araştırıyor, onlar sentezliyor ve onlar değerlendiriyorlar.

Erken çocukluk eğitiminde öğrencilerimiz, kişisel bağımsızlık becerilerini geliştirirler. Okulumuzun kültürüyle oluşmuş zengin arka planı olan bir öğrenme ortamı vardır.

İlkokul, ortaokul ve lisede öğrencilerimiz sosyal sorumluluk çalışmaları yapıyorlar. Bunlar aynı zamanda programımızın bir gerekliliği. Bu çalışmalar bazen toplu şekilde, bazen bireysel olarak yapılıyor. Öğrencilerimiz yapmış oldukları sunumları birleştirip grup karşısında sunuyor ve değerlendiriyorlar. Onların bir 'eylem/action' yapmalarını istiyoruz. Dünyada farklılık yaratacak bir adım. Okul olarak değerler eğitiminin öğrencinin okula adım attığı andan itibaren yapılabileceğine inanıyor ve bu noktada öğrencilerimize yardımcı olmaya özen gösteriyoruz." (İsimsiz bir okul, UB Koordinatörü, 3-18 yaş, Türkiye, Özel Okul)

Okullardan alınan görüşler, okulların genel olarak değer, ahlâk ve din eğitimi konularına önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Ancak, ahlâk, din ve değerler konusuna okuldan okula farklı yaklaşımların söz konusu olduğu ve bu farklılıkların eğitimle ilgili uygulamalara ve ortamsal şartlara yansıdığı görülmektedir. Nitekim bazı okullar, mabedi, din ve değer eğitiminde önemli bir vasıta, eğitim ortamının bir parçası ve etkinliklerin gerçekleştirildiği bir uygulama alanı olarak görürken ve buna vurgu yaparken, bazı okulların değer eğitimine daha seküler bir anlayışla yaklaştıkları anlaşılmakta, eğitim uygulamalarında değerlerin din boyutuna ve mabed unsuruna yer vermemektedir.

Genel olarak bakıldığında, değerler eğitimi sırasında oluşturulan eğitim ortamı hakkında mülakatlar sonucunda elde edilen bilgiler şöyle özetlenebilir:

- Rekabete dayalı olmayan, destekleyici, huzurlu bir öğrenme ortamı,
- Barış, birlik, beraberlik ve hoşgörü ortamı,
- Öğrencilerin kendilerini huzurlu ve rahat hissettikleri bir eğitim ortamı,
- Kendini rahatça ifade edebildikleri özgür bir ortam,
- Az sayıda öğrencilerin oluşturduğu sınıf ortamları,
- Saygı ve işbirliği ortamı,
- Ekip çalışması ortamı,

- Sıcak ve samimi ortam,
- Değerleri pratik yapabilecekleri dış ortamlar.

Mülakatlara bakıldığında bireyler arasında olumlu bir etkileşimin olduğu görülmektedir. Bu olumlu etkileşimde ortamdaki samimiyet ve sevgi atmosferinin önemli bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde okulu veya öğretmenleri sevme konusunda bazı öğrencilerde sıkıntılar görülebilmektedir. Sevgi, zorlama olmadan, sadece özgür olduğunda yaşanabilen, kendiliğinden oluşan bir duygudur. Bu yönüyle sevgi, bütün tutum ve davranışların temelinde bulunan bir güçtür.¹⁶ Çocuklar ve gençler, sevmedikleri kişilerin ve kurumların değerlerine de tepki olarak karşı çıkarlar. 14. yüzyıl düşünürlerinden İbn Haldûn, “dış zorlamalar, bunlara maruz kalan öğrencilerin fitrata aykırı muamelelerle ruhi inkişaflarını önleyerek onları zayıf ve tembel kılar, riyaya sevk eder, davranış bozukluğuna yol açar” demektedir.¹⁷ İbn Haldûn’a göre, baskıcı ve sert davranışlarla eğitimde asla amaçlanan hedeflere ulaşılamaz. Böyle bir tutum karşısında öğrenci, yeteneklerini geliştiremediği gibi, bizatihi kendisinde var olan değerler de bir süre sonra sönmeye başlar.

Yukarıdaki mülakatlardan anlaşılacağı üzere, Uluslararası Bakalorya okullarında örtük öğrenmeye önem verilmektedir. Eğitimle ihtiyaç duyulan çağdaş ve değerler sistemi gelişmiş insan profiline ulaşmak, sadece yazılı programla mümkün olmayacak, örtük program da işin içine girecektir. Başka bir ifadeyle, eğitimde örtük program, yazılı programa paralel ve onu destekleyici nitelikte verilmelidir. Bu programlar iç içe ve birlikte yürümektedir. Öğrenciler bu programların birlikte yönetilmesiyle değer sistemlerini oluşturma ve geliştirme fırsatı bulacaklar, yeri ve zamanı geldiğinde de bu öğrendiklerini ders dışı ortamlara taşıyacaklardır.¹⁸ Okulda hem “çevre”yi oluşturan yani çevrenin, özellikle de sosyal çevrenin önemli bir parçası olan, hem de çevreyi belirleyen yani disipline eden, düzenleyen, daha etkili kılmaya çalışan öğretmendir.¹⁹ Yetişkinler, bir davranışın olumlu ya da olumsuz olduğuna mantık yürüterek karar verebilirler. Çocuklar için

¹⁶ Ahmet Albayrak, “Duygusal Motif Olarak Sevgi ve Korku”, *Köprü Dergisi*, 101 (2008), s. 233-245.

¹⁷ İbn Haldun, *Mukaddime* (çev. Zâkir Kadirî Ugan), I-III: Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, III, 160.

¹⁸ http://www.pegem.net/akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=126809 (01.06.2014)

¹⁹ Hasan Çelikkaya, *Din Eğitimi İhtiyacı*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2014, s. 76.

ise durum daha farklıdır. Ahlâki değerlerin bilgisinden yoksun ve moral bir akıl yürütme becerisine sahip olmadıkları için, ahlâklılığı daha ziyade örnekler üzerinden öğrenen öğrencilerinin önünde, öğretmenin ahlâki yönden örnek birisi olması, gerçekte mesleği belirleyen sorumlulukların başında gelir. Bütün ahlâki değerleri sadece teorik değil, fakat pratik olarak yani yaşayarak ve yaşatarak öğretmesi gerekir.²⁰

UB programını uygulayan okullarda değerlerin ders içi ve dışı sosyal faaliyetlerle desteklendiği görülmektedir. Okulun temel işlevleri, insanın doğuştan getirdiği yeteneklerini en iyi şekilde değerlendirmek ve onu hem kendini gerçekleştiren, hem de topluma uyum sağlamış ve toplum açısından yararlı bir birey haline getirmektir. Çocuğun yaşadığı toplumda özgüvenli ve sağlıklı bir kişilik oluşturup yeteneklerini geliştirebilmesi ev ve okul ortamında katıldığı sosyal etkinliklerle gerçekleşebilmektedir. Okulların programlarında yer alan oyunlar, danslar ve çeşitli spor dalları gibi etkinlikler, çocuğun vücut gelişimi, hareketliliği ve motor gelişimi açısından yararlı olduğu gibi, aynı zamanda çocuğun bir gruba dâhil olma, uyum sağlama, işbirliği yapabilme gibi sosyal becerilerini de geliştirir.²¹ 1999-2000 eğitim-öğretim döneminde yapılan bir çalışmada okul içi ve dışı etkinliklere katılan, özellikle aktif rol alan öğrencilerde olumlu gelişmeler gözlemlenmiştir.²² Çağatay, yaptığı çalışmada, Çanakkale ilinde 15 öğretmenle görüşmüş ve öğretmenlerin görüşüne göre, ders dışı etkinlikler öğrencilerde sorumluluk, işbirliği ve yardımseverlik bileşenlerini geliştirmektedir. Ders dışı etkinliklere katılan öğrencilerin özgüvenlerinin de arttığı belirtilebilir.²³

Sonuç

Uluslararası Bakalorya okullarında da okul ortamı ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen davranışlar bulunmaktadır. Her okulda örtük öğrenme vardır, bu bilinçli veya bilinçsiz şekilde ortaya çıkmaktadır. Uluslararası Bakalorya yaklaşımında bunun rastlantıya bırakılmayacağı,

²⁰ Ahmet Cevizci, *Uygulamalı Etik*, Say Yayınları, İstanbul 2013, s. 281.

²¹ Aslan & Cansever, "Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılımda Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi", s. 113-130.

²² Özgür Erakkuş, "Rehberliğe Dayalı Sistemde Eğitim Verimini Arttırmak", *2000'li Yıllarda Lise Eğitimine Çağdaş Yaklaşımlar Sempozyumu Kitabı*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003, s. 401-407.

²³ Çağatay, *Öğretmen Görüşlerine Göre Karakter Eğitiminde ve Karakter Gelişiminde Okulun Rolü*, s. 70.

tutum ve davranışların öğretim programında bilinçli şekilde yer alması gerektiği üzerinde durulur.

Okul öğretmenleri veya idarecilerinin verdiği bilgilere göre, okullar, genel olarak değer, ahlâk ve din eğitimi konularına önem vermektedirler. Ancak değer, ahlâk ve din eğitimi konusunda okuldan okula farklı yaklaşımlar olabilmektedir. Bu farklılıklar, eğitimle ilgili uygulamalara ve ortamsal şartlara yansımaktadır. Bunu, mabed gibi dini objelerin eğitim ortamında bulunması veya bulunmaması şeklinde görmek mümkündür. Nitekim bazı okullar, mabedi, din ve değer eğitiminde önemli bir eğitim vasıtası, eğitim ortamının bir parçası ve etkinliklerin gerçekleştirildiği bir uygulama alanı olarak görürken ve buna vurgu yaparken, bazı okulların değer eğitimine daha seküler bir anlayışla yaklaştıkları anlaşılmakta, eğitim uygulamalarında değerlerin din boyutuna ve mabed unsuruna yer vermemektedir.

Mülakatlar sonucunda elde edilen bilgiler şöyle özetlenebilir: Rekabete dayalı olmayan, destekleyici, huzurlu bir öğrenme ortamı, barış, birlik, beraberlik ve hoşgörü ortamı, öğrencilerin kendilerini huzurlu ve rahat hissettikleri bir eğitim ortamı, kendini rahatça ifade edebildikleri özgür bir ortam, saygı ve işbirliği ortamı, ekip çalışması ortamı, sıcak ve samimi ortam, değerleri pratik yapabilecekleri dış ortamlar, değerlerin kazandırılmasında rol oynayan ve önem verilen unsurlardır. Okulda bireyler arasında olumlu bir etkileşimin sağlanmasına önem verilmektedir. Öğretmenlerin de model davranışlara sahip olması beklenir. Uluslararası Bakalorya programını uygulayan okullarda değerler eğitimi kapsamında edinilen kazanımların ders dışı faaliyetlerle ve yazılı programı destekleyici örtük program uygulamalarıyla içselleşmesi desteklenir.

Hem inanç sistemleri ve toplumların kültürü, hem de Uluslararası Bakalorya programının düşünsel altyapısı bireyde olumlu davranışlara önem vermektedir. Bunun gerçekleşmesi için hem bilgiye, hem de modellere, model oluşturmaya, model olarak bilgileri ve yaşantıyı somutlaştırmaya ve yaşayarak öğrenmeye ihtiyaç vardır. Ortamsal şartlar ve özellikler de bunun bir parçasıdır ve buna uygun olarak oluşturulmalıdır.

Kaynaklar

- Albayrak, Ahmet, "Duygusal Motif Olarak Sevgi ve Korku", *Köprü Dergisi*, 101 (2008), s. 233-245.
- Aslan, Neşe & Arslan Cansever, Belgin, "Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılımda Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi (Kültürlerarası Bir Karşılaştırma)", *Ege Eğitim Dergisi*, 1 (2007/8), s. 113-130.

- Çağatay, Melike, *Öğretmen Görüşlerine Göre Karakter Eğitiminde ve Karakter Gelişiminde Okulun Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Çanakkale 2009.
- Cemiloğlu, Mustafa, "Eğitim Bilimi Açısından Örtük Program ve Halk Anlatılarının Örtük Program Bağlamında Değerlendirilmesi", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (2006/19), s. 257-269.
- Cevizci, Ahmet, *Uygulamalı Etik*, İstanbul: Say Yayınları 2013.
- Çelikkaya, Hasan, *Din Eğitimi İhtiyacı*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık 2014.
- Demirel, Özcan, *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları 2012.
- Erakkuş, Özgür, *Alternatif Okul Yaklaşımlarında Din ve Değerler Eğitimi*, (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bursa 2015.
- , "Rehberliğe Dayalı Sistemde Eğitim Verimini Arttırmak", *2000'li Yıllarda Lise Eğitimine Çağdaş Yaklaşımlar Sempozyumu Kitabı*, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları 2003, s. 401-407.
- İbn Haldun, *Mukaddime* (çev. Zâkir Kadirî Ugan), I-III, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi 1970.
- İstek Semiha Şakir Barış Anaokulu ve Barış İlkokulu İlk Yıllar Programı (PYP) Veli Bilgilendirme Kitapçığı, İstanbul, 2013-2014.
- Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım 2009.
- Kuş, Derya, *İlköğretim Programlarının, Örtük Programın Ve Okul Dışı Etmenlerin Değerleri Kazandırma Etkililiğinin 8. Sınıf İlköğretim Öğrencilerinin Ve Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2009.
- Özel İstanbul Coşkun Orta Yıllar Programı Aday Okulu Veli El Kitapçığı, İstanbul, 2012.
- Özel Beykoz Doğa İlkokulu 2013-2014 Eğitim-Öğretim Yılı İlk Yıllar Programı (PYP) Kılavuzu, (2013). İstanbul.
- Sağlam, İsmail, "Çocuklarda Davranışların Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2001/10), s. 209-223.
- Yıldırım, Ali & Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi 2011.
- <https://www.ibo.org/ibcc/> (03.01.2013)

<http://www.ibo.org/myib/digitaltoolkit/files/pdfs/learner-profile-en.pdf>
(03.01.2013).

http://www.pegem.net/akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=126809
(01.06.2014).